

Els bitllets militars republicans de la guerra 1936-1939 (11)*

A TO I TURRÓ I MARTÍ EZ

FABRIQUES DE TOTA MENA DE MATERIAL I MUNICIONS DE GUERRA

Tal com deixarem dit en la primera part d'aquest treball sobre el bitllet militar republicà, els val emesos per les indústries de guerra s'han d'incloure en el bitllet militar ja que aquestes fabriques i tallers es troben militaritzats.

En efecte, la necessitat de material bèl·lic de tota mena per a sostenir la guerra i les dificultats del govern republicà per a comprar armes i municions a l'estranger a causa del bloqueig de les potències occidentals, fou el que obliga a reconvertir l'indústria de pau en indústries de guerra.

Hi és que la totalitat de les indústries i fabricants metal·lúrgics i d'al·lre menes i tots els tallers mecànics es transformaren a fi de fabricar o reparar el material de guerra i produir municions.

No totes, ni molt menys, d'aquestes fabriques i tallers feren emissions monetàries pel seu ús interior i com que el que en interessa ara i aquí són aquestes emissions de fraccionari, estudiarem les indústries que feren efectivament alguna emissió de moneda dividuària.

En la primera part d'aquest treball ja hem estudiat, a més del monetari, emesos pels cosos armats, les emissions de les fabriques dedicades exclusivament a la

fabricació de motors i material per a les forces aèries i a la seva reparació. Ara doncs vurem les emissions de les fàbriques de tota mena de material per a les forces terrestres i marítimes. Alguns perdren el seu nom d'origen i foren classificades per la Sois-secretaria d'Armament. en F.G. (Fàbriques de Guerra) seguit d'un número i l'ordre. En canvi calentes conservaren el seu nom d'origen i aquestes les hem classificat per poblacions car ens ha semblat que era la manera més pràctica i més planera d'identificar-les.

FÀBRICA: F.G.-0. Vogu «LA MAQUINISTA TERRESTRE I MARÍTIMA» de Barcelona.

FÀBRICA: F.G.-1. Ignoren, on estava situada aquesta fàbrica i si féu alguna emissió monetària.

FÀBRICA: F.G.-2. (Electromotora Equitativa - ELX (el Baix Vinalopó).

Abans d'ésser controlada pel Ministeri de Defensa Nacional, aquesta fàbrica edita uns bitllets de curs interior. dels valors d'1 pesseta i dels quals coneixem la sèrie B en els bitllets d'1 pesseta: la sèrie E en els de 50 centims. el que pressuposa que deuen existir altres sèries que, ara per ara, no coneixem i per tant ens és impossible d'avaluar l'import de l'emissió.

Impresos a una tinta. en negre. sobre paper blanc per la impremta «La Gràfica» del mateix Elx. aquests bitllets de mides 54 x 103 mm. estan acompanyats a l'anvers; i al revers. per uns motius tipogràfics i unes orles. No estan avalats per cap signatura però sí legalitzats amb un segell rodó en tampó violeta que diu «Equitativa Eléctrica - Elche».

Núm. 69 - 1 pesseta. Tiratge: desconegut. Sèrie: B. Índex: RR.

Núm. 70 - 50 centims. Tiratge: desconegut. Sèrie: E. Índex: RR.

Suposem que aquests bitllets es devien retirar per massa usats i el mes de maig del 1937 aquesta fàbrica féu una nova emissió de paper moneda. també amb els valors de 1 pesseta i de 50 centims, cada valor dividit en sèries de 1.000 bitllets cada una. Pel valor d'1 pesseta hem trobat les sèries A. B. C. i D. marcades en lletres majúscules i les sèries a. b. c. d. i e. marcades en lletres minúscules. Suposant que no hi haguessin més sèries. farien un total de 9.000 bitllets d'1 pesseta.

Del valor de 50 centims suposem que s'emetereu. com a mínim, les sèries a. a. u. (en lletres minúscules) car és la darrera sèrie que coneixem, també amb un tiratge de 1.000 bitllets per sèrie. el que representa 23.000 bitllets de 50 centims.

Tindríem doncs un import total de l'emissió de 20.500 pels.

Impresos a dues tintes sobre paper de barba blanc, també per la impremta local «La Gràfica», la presentació d'aquests bitllets és dins l'estil dels primers però sensiblement diferents en els acompanyaments i les orles i són una mica més grans car fan 70 x 103 mm.

Núms. 69 i 70

Núms. 71 i 72

Núms. 73 a 75

Estan legalitzats per un segell rodó en tampó violeta que diu «Electromotora Equitativa S.A. - Elche - Entrada May. 1937 - 1938» i a més estan avalats per la signatura impresa del gerent.

Núm. 71 - 1 pesseta. Tiratge: 9.000 (1.000 per cada una de les 7 series A. a D. i a. a. e.). Colors: impresos en blau fort i carbassa. Índex: R.

Núm. 72 - 50 cèntims. Tiratge: 23.000 (1.000 per cada una de les 23 series a. a. u.). Colors: impresos en blau fosc i groc. Índex: R.

En passar sota control de la Subsecretaria d'Armament, aquesta fàbrica perdé el seu nom propi i es convertí en la F.G.-2.

Immediatament es retiraren els bitllets anteriors i es féu una nova emissió de paper moneda amb la nova denominació i amb els valors d'1 pesseta, de 50 cèntims i de 25 cèntims, per un import total que desconeixem.

Tenim la serie D. en els valors d'1 pesseta i de 50 cèntims i la serie H. en el valor de 25 cèntims, el que fa suposar que existeixin altres series de cada valor.

També impresos en dos colors per la impremta local «La Gràfica» i també de mides 70 x 103 mm. el valor d'1 pesseta és d'una presentació i colors idèntics als precedents. El valor de 50 cèntims és d'un estil molt semblant als anteriors i del mateix color, però hi figura, com emblema, el dibuix d'un obús de canó a l'anvers, emblema que també figura en el nou valor de 25 cèntims.

Aquests nous bitllets no estan avalats per cap signatura però sí legalitzats amb un segell ovalat en tampó vermell que diu «Ministerio de Defensa Nacional - Subsecretaria de Armamento - Fábrica 1938». A més tots els bitllets porten estampillada en vermell la menció «Régimen Interior de Cambio».

Núm. 73 - 1 pesseta. Tiratge: desconegut. Colors: impresos en blau fort i carbassa. Índex: R.

Núm. 74 - 50 cèntims. Tiratge: desconegut. Colors: impresos en blau fosc i groc. Índex: R.

Núm. 75 - 25 cèntims. Tiratge: desconegut. Colors: impresos en blau fosc i salmó. Índex: R.

FÀBRQUES: F.G.-3 I F.G.-4 - NOVELDA (Les Valls del Vinalopó)

Aquestes dues fàbriques instal·lades a Novelda fabricaven municions de guerra. Ignorem si feren alguna emissió monetària.

FÀBRQUES: F.G.-5 a F.G.-8

Ignorem on eren aquestes fàbriques i si emeteren signes monetaris propis.

FABRICA: F.C.-9- VALt.NCIA (L'Norra)

Aquesta fabrica amb seu a Valencia. féu una emissió ele vals deis quals sois coneixem el valor ele 20 centims.

Impresos en negre per una sola cara. sobre cartró prim gris, sense cap emblema ni clibuix a part una orla d'emmarcament. aquests bitllets estan legalitzats amb un segell ovalat en tampó violeta que diu «Ministerio de Defensa Nacional - Subsecretaria de Armamento - Fabrica N° 9».

úm. 76 - 0,20 pessetes. Tiratge: desconegut. Índex: **RR**.

FABRICA: F.G.-22 - PETRER (Les Valls del Vinalopó)

Els tallers ele la U IÓ NA VAL DE LLEVA Ten ésser evacuats de la zona portuaria de Valencia i instal·lats a prineipis del 1938 a Petrer, es convertiren en la Fabrica de Guerra F.G.-22 pera la construcció de blindats. carros ele combat i projectils ele diverses granclaries.

No feren cap emissió monetaria amb aquesta denominació.

Ignorem quantes altres fabriques de guerra hi havia classificades per números.

UNIÓN NAVAL DE LEVANTE-ASTILLEROS Y TALLERES DE VALENCIA (L'Ilorta)

Les drassanes i tallers de la Unió Naval de Llevant fundats el 1914 i dedicats a la construcció naval. que estaven instal·lats al moll ele Ponen! del barri marítim del Grau de Valencia. [oren intervinguts per l'Estat i reconvertits en indústria de guerra.

Aquesta empresa féu el dia 1 d'octubre de 1937 una emissió de paper moneda ele curs interior ele la factoría, amb els valor ele 2 pessetes. 1 pesseta. 50 ccntims i 25 centims per un import total ele 17.000 pessetes.

Impresos a una tinta de color eliferent a cada valor sobre paper de barba blanc. aquests bitllets de mides 54 x 87 mm. estan presielits a l'angle superior esquerra de l'anvers per l'escut ele l'empresa i emmarcats a l'anvers i al revers per unes sanefes. identiques en els 4 valors. Estan legalitzats amb un segell en sec rodó que diu «Unió Naval de Levante - Astilleros de Valencia - U. ¹.L.» i avalats perla signatura impresa de l'Aclministrael i la del Caixer.

Per temor als bombarcleigs aeris i marítics ele les forces franquistes. als primers mesos de l'any 1938 aquests tallers foren evaeuats de la zona portuaria de Valencia instal·lant-los a Elda (l'Alt Vinalopó) i a Petrer (les Valls del Vinalopó) on es convertí. com ja hem vist. en la fabrica de guerra F.G.-22.

- úm. 77 - 2 pessetes. Tiratge: 4.000. Color.1: imprcs en marró. Índex: RR.
 Núm. 78 - 1 pesseta. Tiratge: 5.000. Colors: imprcs en blau. Índex: RR.
 Núm. 79 - 50 cellims. Tiratge: 5.000. Colors: imprcs en verme!. Índex: RR.
 Núm. 80 - 25 centims. Tiratge: 6.000. Culor.1: imprcs en violeta. Índex: RR.

CONSTRUCCIONS DEVIS - VALÍ: "NC!li (L'Horla)

Aquesta fabrica de construccions metal·liques amb seu al camí Reial de Madrid. l 07 de la ciutat de Valencia. es reconvertí en inclústria de guerra sota el control ele l'Estat. fabricant material pesat i blindats. Aquesta fabrica és l'actual M.A.C.O.S.A. (Material y Construcciones Sociedad Anónima).

Peral curs interior ele la fabrica es féu una emissió de paper moneda amb una amplia escala de valors que van des ele les 2 pessctes als 5 cntims. per un import total que desconexem.

Impresos per una sola cara i a una sola tinta. en negre, sobre cartró prim de color diferent a cada valor. en aquests vals no figura cap emblema ni dibuix pero estan emmarcats per una orla. Estan legalitzats al dors, per un segell ovala! en tampó violeta que diu «Construcciones Devis - Intervenida por el Estado - Valencia».

- úm. 81 - 2 pessetes. Tira/ge: clesconegut. Material: cartó prim beige ciar. Índex: RR.
 Núm. 82 - 1 pesseta. Tira/ge: clesconegut. Material: carló prim color? Ílldex: RR.
 Núm. 83 - 0,50 pessetes. Tiratge: clesconegut. Malerial: cartró prim gris-oliva ciar. Ílldex: RR.
 1úm. 84 - 0,25 pessetes. Tiratge: desconegut. Malerial: carló prim gris ciar. Índex: RR.
 Núm. 85 - 0. JO pessetes. Tiratge: clesconegut. Material: cartó prim verd ciar. Índex: RR.
 Núm. 86 - 0,05 pessetes. Tiratge: desconegut. Malerial: cartó prim blanc. Índex: RR.

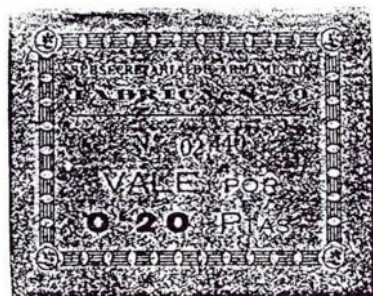
VliLENCIA (L'fforta)

Les fúbriques «Industrias Metalúrgicas Pesadas» i «La Maquinista Valenciana» de la capital. també es reconvertiren en indústries ele guerra. pero no feren cap cmissió monetaria.

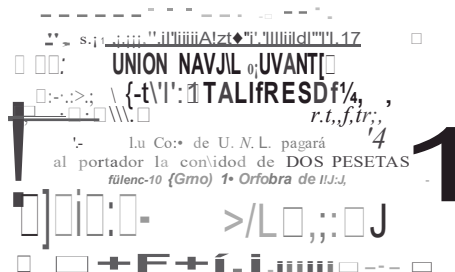
INDÚSTRIES METliL·LÚRGIQUES ALCOiLiNES SOCiLiL/TZADES-ALCOI (L'Alcoia)

Les indústries metal·lúrgiques d'Alcoi també es reeconvertiren en indústries de guerra. Aquest agrupamenl de totes les fabriques i tallers mclal·lúrgics de la

Núm. 76

Núms. 77 al 80

Núms. 81 al 86

Núms. 87 al 90

Núm. 91

Núm. 92

Núm. 93

Núm. 94

vila féu una emissió de paper moneda de curs interior de les seves fabriques, amb els valors d'1 pesseta. 25 cèntims, 10 cèntims i 5 cèntims per un import total de 14.000 pessetes.

Impresos a dues tints de color diferent a l'anvers de cada valor pero del mateix color a tots els revers. sobre paper gruixut blanc, en aquests bitllets de mides 54 x 104 ¹¹¹¹¹¹. no figura cap dibuix ni emblema a part la sanefa d'enquadrament del revers, identica en tots els valors.

Estan legalitzats amb mig segell en sec rodó (l'altra meitat quedant gravada a la matriu) que diu «Industrias Metalúrgicas Alcoyanas Socializadas - U.G.T. - C.N.T. - Alcoy» i estan marcats amb la serie A.

- úm. 87 - 1 pesseta. *Tiratge*: 10.000. *Colors*: impres en marró fosc sobre fons beix clar a l'anvers i en verdal revers. *Índex*: **R**.
- Núm. 88 - 25 cèntims. *Tiratge*: 10.000. *Colors*: impres en marró clar sobre fons groc a l'anvers i en verdal revers. *Índex*: **R**.
- úm. 89 - 10 cèntims. *Tiratge*: 10.000. *Colors*: impres en blau fort sobre fons blau pal·lid a l'anvers i en verd al revers. *Índex*: **R**.
- Núm. 90 - 5 cèntims. *Tiratge*: 10.000. *Colors*: impres en violeta sobre fons violeta pal·lid a l'anvers i en verdal revers. *Índex*: **R**.

DÉNIA (La Marina Afia)

Les fabriques de joguines de Dénia també es transformaren en indústries de guerra per a fabricar municions. Sembla que no feren cap emissió monetaria.

SAGUNT- (El Camp de Morvedre)

Els Alts Forns de Sagunt passaren també a dependre de la Sots Secretaria d'Armament i treballaren en la fosa de ferro i d'altres metalls, per a la guerra.

o feren cap emissió particular de moneda.

VILLENA - (CA// Vianlopó)

També les indústries metal·lúrgiques socialitzades locals es reconvertiren en indústries de guerra. pero no feren cap emissió de paper moneda pel seu curs interior.

CATALUNYA CENTRAL

Després d'estudiar les emissions monetaries de les indústries de guerra del País Valencià. veurem ara les del Principal de Catalunya i també tots els tallers i

fabriques metal·lúrgiques, sobretot a Barcelona, es transformaren en indústries de guerra, encara que foren molt poques les que feren emissions monetaries pel seu ús particular.

En passar sota control del Ministerio de Defensa acional, foren classificades en «Fábrica de Guerra» amb una lletra d'identificació (enlloc d'un número com al País Valencia).

LA MAQUINISTA TERRESTRE I MARÍTIMA - BARCELONA (El Barcelones). = FABRICA - F.G.-0.

Aquesta fabrica, fundada el 14 de setembre del 1855, especialitzada en la construcció de material pesant (locomotores i vagonets de tren, vaixells, etc.) fou el resultat de la fusió dels tallers Valentí Esparó i Girall i de la Societat «La Barcelonense» de Tous. Ascacíbar i Cia. convertint-se en la fabrica més important de la indústria catalana.

La seva seu era al carrer de la Maquinista, 41 del barri de la Barceloneta. però també tenia uns grans tallers a la barriada de Sant Andreu del Palomar de Barcelona. A l'ocupació franquista el convertí en MACOSA i més tard en MEINFESA fins a ésser absorvida. el 1989. per la multinacional francesa GEC ALSTHOM i tancada definitivament el 1991.

Als primers mesos de la guerra fou col·lectivitzada (els propietaris havent fugit a la zona franquista) i reconvertida en indústria de guerra per a la fabricació de material bcl·lic pesant.

Pel novembre del 1937 passa a ésser controlada pel Ministeri de Defensa acional amb el nom de Fabrica F.G.-O.

Fou però el febrer del 1937 i amb el seu 110111 d'origen que aquesta factoria féu una emissió de paper moneda amb el sol valor d'1 pesseta i un import de 10.000 pessetes.

Impresos per una sola cara sobre paper setinat blanc de mides 61 x 109 mm. es veu al fons d'aquests bonics bitllets. una gran locomotora a vapor del tipus «Santa Fe». Estan legalitzats amb un segell en sec rodó que diu «La Maquinista Terrestre y Marítima - Barcelona» amb una locomotora al camp central i per un segell rodó en tampó violeta que diu «La Maquinista Terrestre y Marítima - Consejo de Empresa - Barcelona».

Núm. 91- 1 pesseta. Tiratge: 10.000. Colors: impres en blau sobre fons gris.
Índex: RR.

TREBALLERIA BARCELONASA - BARCELONA (El Barcelones)

Aquesta indústria metal·lúrgica, com tates. es reconvertí en indústria de guerra. Ignorem on tenia els tallers o fabriques però sabem que a la Ronda de Sant

Pere de Barcelona tenia un magatzem i les oficines.

A mitjan 1937 edita uns bitllets de curs interior amb el sol valor c1·1 peseta. Impresos per una sola cara sobre carló prim de color blau clar i de mides 55 x 90 mm. en aquests bitllets no figura cap emblema ni dibuix ni enmarcament. Estan avalats per la signatura manuscrita del Caixer.

úm. 92 - 1 pesseta. Tiratge: desconegut. Color: impres en negre. Índex: **RR**.

MATERIAL DE FERROCARRILS I CONSTRUCCIONS- BARCELONA (El Barcelonès)

Aquests tallers, reconvertits en indústria de guerra, editaren uns vals dels quals sois coneixem el valor de 25 centims. Impresos per una sola cara sobre cartó gris sense cap emblema ni dibuix car sol hi figura la sigla de l'empresa i el valor. Aquests vals de mides 34 x 67 mm. estan legalitzats al dors pel segell en lampó de l'empresa. Ignoren, on estaven instal·lats aquests tallers.

úm. 93 - 0,25 pessetes. Tiratge: desconegut. Colors: impres en negre i vermell. Índex: **RRR**.

TALLER CONFEDERAL NÚM. 1 -- INDÚSTRIES DE LA FUSTA - BARCELONA (El Barcelonès)

o sabem en quina part de la ciutat estava situat aquest taller controlat per la C.N.T. que es reconvertí en indústria de guerra.

L'any 1937 féu una emissió de vals pel seu curs interior dels quals sois coneixem el valor de 50 centims. De fabricació casolana. aquests vals estan fets estampant simplement en una cara d'uns discos en cartó de 33 mm. de diàmetre un segell en lampó violeta que cliu «Taller Confederal Núm. 1 - C.N.T. - Industrias de Guerra - A.I.T. - Sindicato Único de la Madera» i el valor i una rúbrica manuscrita en tinta negra.

Núm. 94 - 0,50 pessetes. Tiratge: desconegut. Material: carló gris. Índex: **RR**.

FERROS Y ACEROS- S.A. - BARCELONA (El Barcelonès)

Aquesta empresa que tenia tallers i magatzems al carrer de Lepanto, 10 i 12 i al saló de Fermín Galán. 8 al 14 de Barcelona. fou incorporada a les indústries de guerra.

El Comité de Proveïments de l'empresa edita uns vals-moneda per a ús del seu personal. dels quals sois coneixem el valor d'1 pesseta. En forma de discos en carló blanc protegits per un cantell metàl·lic. aquests vals estan avalats per una sig-

natura manuscrita i numerats també a mà. Amiden 42 mm. de diàmetre i porten un petit forat a la part superior, que fa creure que la destinació inicial d'aquests discos era la de ser una etiqueta. Al revers hi consta el valor facial.

úm. 95 - 1 pesseta. Tiratge: desconegut. Color: impres en vermell. Índex: RR.

C.A.M.P.S.A. - CORNELLA DE LLOBREGAT (El Baix Llobregat) I TARRAGONA (El Tarragonès)

Aquesta societat petroliera constituïda el 1927 i que tenia el monopoli estatal de la importació, manipulació i venda del petroli i benzina, fou militaritzada al servei de les forces armades, convertint-se en indústria de guerra. La direcció i oficines centrals de Catalunya eren a la Via Durruti, 28 - 1er. (ex - Via Laietana).

Tenia la refineria principal a Cornellà de Llobregat i dipòsits al passeig de Can Tunis. 67 al 81.

L'any 1937 féu una emissió de monedes metal·liques per a ús del seu personal, amb els valors d'1 peseta, 50 cèntims, 10 cèntims i 5 cèntims per un import total que ens és desconegut.

Encunyades en incús per una sola cara amb les lletres i xifres esmaltades en negre, aquestes monedes porten el valor facial al camp central voltat per les inicials C.A.M.P.S.A. (Companyia Arrendataria del Monopoli de Petrolis Societat Anònima) - REFJNERIA».

Aquestes monedes són en diversos metalls i se'n troben contramarcades al darrere amb les inicials I.C. ja sigui amb majúscules cl'impresió o amb majúscules angleses entrellades. És molt possible que aquestes inicials I.C. vulguin significar «Indústria Col·lectivitzada».

Núm. 96 - 1 pesseta. Tiratge: desconegut. Mides: Ø 23 mm. Material: níquel. Índex: R.

Núm. 97 - 1 peseta. Tiratge: desconegut. Mides: Ø 23 mm. Material: coure. Índex: R.

úm. 98 - 50 cèntims. Tiratge: desconegut. Mides: Ø 23 mm. Material: llautó. Índex: R.

úm. 99 - 10 cèntims. Tiratge: desconegut. Mides: Ø 21 mm. Material: zinc mal. Índex: R.

Núm. 100 - 5 cèntims. Tiratge: desconegut. Mides: Ø 19 mm. Material: zinc mal. Índex: R.

Núm. 101 - 5 cèntims. Tiratge: desconegut. Mides: 19 mm. Material: zinc brillant. Índex: R.

L'any 1938 aquesta refineria completa l'escala de valors de les seves monedes amb el nou valor de 5 pessetes encunyat ara en relleu per una sola cara i en plàstic (baquelita) i amb la mateixa presentació de les anteriors.

Núm. 102 - 5 pesseles. *Tira1ge*: desconegut. *Mides*: 0 25 mm. *Materal*: baquelita blau fort. *Í11dex*: RRR.

La factoria de Tarragona d'aquesta Companyia. situada a la Ribera del Francolí. s/núm. també emeté uns vals-moneda deis quals sois coneixem el valor de 5 centims pero tot fa creure que s'emeteren alres valors. Impresos per una sola cara sobre carló blanc de mides 36 x 47 mm. no hi figura cap emblema ni dibuix i estan emmarcats per una ratlla recta. No estan legalitzats per cap segell.

Núm. 103 - 5 pesse/es. *Tira1ge*: desconegut. *Colors*: imprcs en negre i la menció «Régimen Interior» en vermell. *Í11dex*: RR.

EMPRES; \ ROCA - RIIDIADORS- CAV\ (El Baix Llobrega1) = F'\AB/?!CA FC-E.

Aquesta fundició reconvertida en indústria de guerra. emeté uns vals del valor de 10 ccentims per un import de 1.000 pessetes.

Impresos per una sola cara sobre carló prim de color blau i ele mides 35 x 65 mm. aquests vals presenten la particularitat de no portar escrit el 110111 de la població. Estan legalitzats al dors per un segell rectangular en tampó vermell que diu «CAJA» i perles inicials perforades C.R.R. (Construccions Roca Radiadors).

1 úm. 104 - 10 cenli111s. *Tira1ge*: 10.000. *Color*: imprcs en negre. *Í11dex*: RR.

Al passar sota el control del Ministerio de Defensa Nacional aquesta indústria fou catalogada en Fabrica F.G.-E. i feu una nova emissió de vals també del valor de 10 ccentims, per un nou import de 1.000 pessetes. For<;a semblants als anteriors pero sensc el 110111 de l'empresa ni el de la població i uná mica més llargs car ara mdeixen 35 x 76 mm. són de cartó color verd i amb validesa fixada fins el 15 de mar<; de 1938. Estan lgalitzats al dors amb un segell ovala! en tampó vermell que diu «Ministerio ele Defensa acional - Subsecretaria ele Armamento - F.fabrica E».

Núm. 104 A -10 ce11ti111s. *Tira1ge*: 10.000. *Color*: impresos en negre. *Í11dex*: RR.

ALTS f\ORNS DE CATALUNY11 - L HOSP!TA !,ET DE LtOBREGA T (f:::t Barce/ones)

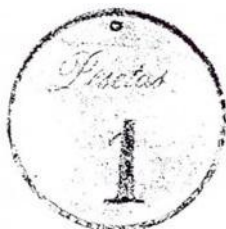
Aqucst<1 empresa de laminacions d'acrr i de ferro. instal-l<1da al carrer de Vilumara. 12 de l'1-Jospitalct de Llobregat fou reconvertida en indústria ele guerra.

L'any 1937 féu una cmissió de monedes d'alumini pera curs al scu cconomat. amb els valors d'l pesscta. 30 centims, 25 ccentims. 10 ccentims i 5 ccentims per un import total que ignorem.

Núm. 95

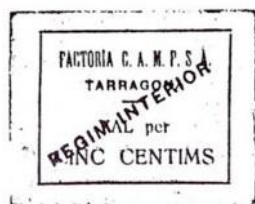
Núms. 96 al 101

Núm. 102

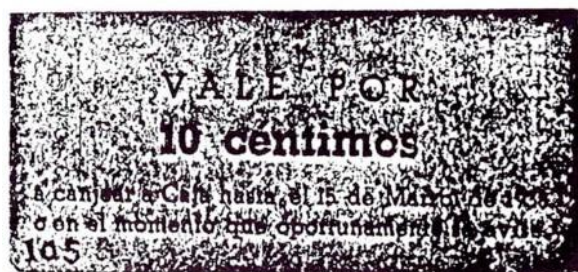
Núm. 103

Núm. 104

Núm. 104A

Núm. 110

Núm. 111

Núms. 105 al 109.

Amb la llegenda circular «Altos Hornos de Cataluña - LC. - Economat - Hospitalet» i al camp central una simbologia de l'empresa amb una roda dentada, un martell i unes tenalles a ranvers i el valor facial al revers, aquestes monedes són rodones menys les d'1 pesseta que són octogonals.

Núm. 105 - *J pesseta. Tiratge*: desconegut. *Mides*: 25 x 25 mm. *Índex*: R.

Núm. 106 - *30 centims. Tiratge*: desconegut. *Mides*: 0 25 mm. *Índex*: R.

Núm. 107 - *25 centims. Tiratge*: desconegut. *Mides*: 0 22 mm. *Índex*: R.

Núm. 108 - *10 centims. Tiratge*: desconegut. *Mides*: 0 20 mm. *Índex*: R.

Núm. 109 - *5 centims. Tiratge*: desconegut. *Mides*: 0 19 mm. *Índex*: R.

L. E.I.E.C. - TER RASSA (El Valles Occidental)

Els tallers de construccions electro-mecaniques «La Electra Industrial Empresa Col·lectivitzada» del carrer del Panta, 94 de Terrassa, reconvertida en indústria de guerra, va crear uns vals de valor de 10 centims en forma de discos en cartó blanc per a ús del seu personal.

O'un diàmetre de 33 mm. i impresos per una sola cara, aquests vals estan legalitzats al dors per un segell rodó en tampó vermell que diu «La Electra Industrial E.C. - C.N.T. - Construcciones Electro Mecánicas - U.G.T. - Tarrasa». Potser es varen crear altres valors però no en tenim esment.

Núm. 110 - *10 centims. Tiratge*: desconegut. *Color*: impres en vermell. *Índex*: RR.

OBRADORS COL·LECTIVITZATS DE LA METAL·LÚRGIA - TORELLÓ (Osona)

Els tallers metal·lúrgics de Torelló foren col·lectivitzats i treballaren en la fabricació de material de guerra.

En data que no podem precisar de l'any 1937 feren una emissió de paper moneda pel seu curs interior amb el valor d'1 pesseta. Aquests atractius bitllets impresos en policromia per la impremta Arts Grafiques Costa del carrer de la Tapineria, 81 de Barcelona, estan presidits a l'anvers per la representació d'una màquina que pot ser una premsa o una guillotina mecànica i emmarcats per unes orles al revers.

De mides 61 x 100 mm, aquests bitllets estan legalitzats amb un segell en sec rodó que diu «Talleres Colectivizados de la metalurgia - C.N.T. - A.I.T. - Torelló».

Sembla que també es va emetre el valor de 50 centims però no ho podem confirmar.

Núm. 111 - *1 pesseta. Tiratge*: desconegut. *Color*: negre i vermell sobre fons rogenc i blau clar a ranvers. Blau clar al revers. *Índex*: RR.

FABRIQUES PIRELLI

Aquesta empresa d'origen italià fabricava cables elèctrics i pneumàtics a les seves fàbriques de Cornellà de Llobregat (el Baix Llobregat), Manresa (El Bages), Torredembarra (el Tarragonès) i Vilanova i la Geltrú (el Garraf). La direcció central era a la Ronda de la Universitat, 18 de Barcelona.

Reconvertida en indústria de guerra, féu una emissió de vals-moneda de 5 i de 10 cèntims que, suposem, devien servir pel curs interior de totes les seves fàbriques.

Impresos per una sola cara a dues tintes, aquests vals estan presidits per un gran estel de 5 puntes i emmarcats per una ratlla recia. Estan legalitzats, al revers, per un segell rectangular en tampó vermell que diu «C. .T. - Productos Pirelli S.A. - Comité de fábricas - U.G.T.» i marcats per la sèrie *a*. stampillada al dors.

Suposem que es devien exhaurir aquests vals i se'n féu una nova emissió d'identica presentació i format però amb lleugeres variants de color i de cartó i ara sense el segell de legalització però sí avalats per una signatura estampillada al dors en tampó violeta i marcats amb la sèrie *h*. Les mides d'aquests vals de formal quadrat són de 42 x 42 mm.

Núm. 112 - 10 cèntims. Tiratge: desconegut. Material: cartolina beig clar. Colors: estel rosa i llegenda en negre. Sèrie: a. Índex: **RRR**.

Núm. 113 - 10 cèntims. Tiratge: desconegut. Material: cartolina rosa clar. Cofors: estel vermell i llegenda en negre. Sèrie: b. Índex: RRR.

Núm. 114 - 5 cèntims. Tiratge: desconegut. Material: cartolina blanca. Colors: estel rosa i llegenda en negre. Sèrie: a. Índex: RRR.

Núm. 115 - 5 cèntims. Tiratge: desconegut. Material: cartolina blanca. Colors: estel vermell i llegenda en negre. Sèrie: b. Índex: RRR.

ESTAT ESPANYOL

Ara queja hem vist el monetari emès per les indústries de guerra dels Països Catalans, veurem les poques emissions que coneixem de les indústries de guerra espanyoles.

FACTOR/A «NA VAL» - CARTA GENA (Murcia)

Aquesta fàbrica de construccions navals fou controlada pel Ministeri de Defensa Nacional.

Per a facilitar el pagament al seu personal, l'any 1937 edita unes monedes metal·liques anomenades «discos» dels valors de 10 cèntims, 5 cèntims i 2 cèntims ja que el seu reembossament eslava estipulat en 1 pesseta per 10 fitxes de 10 cèntims, en 25 cèntims per 5 fitxes de 5 cèntims i en 1 pesseta per 2 fitxes de 2 cèntims.

Encunyades en relleu perles dues cares, al camp central de l'anvers hi figura l'anagrama de la fàbrica voltat per la llegenda «Para facil pago a su personal» i al revers el nombre de discos necessaris pel seu reembossament en pessetes.

- úm. 116 - *JO discos. Tiratge:* desconegut. *Mirles:* 0 21 mm. *Material:* cuproníquel. *Índex:* R.
- Núm. 116A - *JO discos. Tiratge:* desconegut. *Mides:* 0 21 mm. *Material:* llautó niquela!. *Índex:* R.
- Núm. 117 - *5 discos. Tiratge:* desconegut. *Mirles:* 0 21 mm. *Material:* llautó niquela!. *Índex:* RR.
- Núm. 117A - *2 discos. Tiratge:* desconegut. *Mides:* 0 24 mm. *Material:* llautó. *Índex:* RR.

Més tard, aquesta mateixa factoria emeté uns cartons de mides 37 x 37 mm. dels quals sois coneixem el valor de 10 centims. De fabricació casolana. estan fets estampant a l'anvers el segell amb l'emblema de la fàbrica, en lampó violeta i el valor (sense indicació de la unitat monetaria) amb numerador negre. Al revers hi ha un segell quadrat en lampó violeta que diu «Comité de Control - Caja» i una signatura d'aval.

- Núm. 118 - *O, 10 pesseres. Tiratge:* desconegut. *Material:* cartolina verd clar. *Índex:* RR.

FÁBRICA METALÚRGICA DE LA FELGUERA - (Agregat de Langreo) - (Jisttíries)

Aquesta fàbrica, reconvertida en indústria de guerra, va fer, el maig de 1937, una emissió de paper moneda dels valors de 2 pessetes, 1 pesseta, 50 centims i 25 centims.

No hem pogut trobar ni veure cap d'aquests bitllets i per tant no en podem donar cap descripció ni detall.

- Núm. 119 - *2 pessetes. Tiratge:* desconegut. *Material:* ? *Cofors:* ? *Índex:* RRR.
- Núm. 120 - *1 pesseta. Tiratge:* desconegut. *Material:* ? *Cofors:* ? *Índex:* RRR.
- Núm. 121 - *50 centims. Tiratge:* desconegut. *Material:* ? *Cofors:* ? *Índex:* RRR.
- Núm. 122 - *25 centims. Tiratge:* desconegut. *Material:* ? *Cofors:* ? *Índex:* RRR.

FÁBRICA STANDARD ELECTRICA - MADRID (Casreifa fa Nova)

La Companyia Standard Electrica. fàbrica de cables i telèfons de Madrid, que tenia les oficines al carrer Ramírez de Prado, 5. treballa com a indústria de guerra i el mes de desembre del 1937 féu una emissió de paper moneda pel règim interior de la fàbrica. amb els valors d' 1 pesseta i de 50 centims. per un import total que ens és desconegut.

Núm. J18

Núm. 112 al 115

Núms. 116 i 117

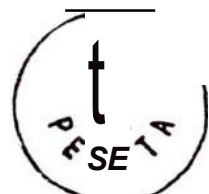

Núm. 123

Núm. 125

úm. 124

Presidits a l'anvers per ('emblema de la fabrica rodejat, en el valor d' 1 pesseta, per una ampla corona sostinguda per dos homes nus arrupits i, en el valor de 50 centims. flanquejat per una estatua amb una roda dentada i una cnclusa a la dreta i sostenint un mall amb la ma esquerra, simbolitzant la indústria. Al revers deis dos valors un dibuix, rodejat per una ampla i artística orla, reproduïx l'edifici central de l'empresa.

Els dos valors, avalats per la signatura impresa del Caixer, estan emmarcats a l'anvers per una sanefa i al revers per unes simples ratlles rectes. Els bitllets d'1 pesseta medeixen 66 x 112 mm. i els de 50 centims 55 x 99 mm. i són en paper de barba blanc marcats amb la serie A.

úm. 123 - 1 pesseta. *Tiratge*: desconegut. *Colors*: impres en blau fort i blau clar sobre fons blau pal·lid a l'anvers i en marró i groc sobre fons groc pal·lid al revers. *Index*: **RRR**.

Núm. 124 - 50 cèntims. *Tiratge*: desconegut. *Colors*: impres en vermell sobre fons rosa a l'anvers i en blau fons sobre fons blau pal·lid al revers. *Index*: **RRR**.

TREFILERIAS Y DERIVADOS - RAMALES (Samander)

Aquesta fabrica reconvertida en indústria de guerra, emeté a les darreries del 1936 unes monedes en llautó del valor d' 1 pesseta destinades al curs interior de la fabrica, per un import de 500 pessetes.

A l'anvers d'aquestes monedes d'un pes de 5,50 grams, encunyada en relleu per les dues cares. hi han les inicials S.A.T.D. (Sociedad Anónima de Trefilerías y Derivados) i el nom de la població RAMALES amb un estel de 8 puntes al camp central. Al revers sois consta el valor facial. (Devem aquesta informació al Sr. Javier Verdejo d'Oviedo).

Núm. 125 - 1 pesseta. *Tiratge*: 500. *Núms*: 0 26 111111. *Index*: **RRR**.

Fins aquí tot el que coneixem deis bitllets militars emesos a la zona republicana espanyola duran la guerra 1936-1939.

RECTIFICACIÓ.- El senyor Maurici Sisó de Lleida ens ha comunicat, molt amablement que les claus emissions de bitllets del 502 Batalló i la 126 Brigada Mixta, 28 Divisió foren impresos per la impremta Proletaria (ex-Mariana) de Lleida i no per Grafiques Unificades de Granollers com creiem.